

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

ПРО ПІДСУМКИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ ЗА 2014 РІК ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ НА ПЕРСПЕКТИВУ

**Доповідь Президента Національної академії аграрних наук України
академіка НААН Я.М. Гадзала на засіданні Загальних зборів НААН
26 березня 2015 р.**

Минулий рік для нашої держави та народу України був найважчим із часів здобуття Незалежності, а це вимагало від кожного з нас та Академії загалом підвищеної відповідальності, швидкого реагування на виклики й ефективного використання наукового, фінансового і господарського потенціалу.

Ми виконували завдання, поставлені перед наукою Президентом України П.О. Порошенком у «Стратегії сталого розвитку “Україна — 2020”», брали участь у заходах з підтримки наших воїнів — учасників АТО, робили і робимо все, щоб стабілізувати економічне зростання нашої держави.

Одним із головних пріоритетів «Стратегії сталого розвитку “Україна — 2020”» є залучення іноземних інвестицій і формування ефективної моделі державно-приватного партнерства, а це передусім продовольча безпека та енергетична незалежність України. Науковці Академії вважають, що оптимальною є модель розвитку виробництва та забезпечення потреб країни тепловою енергією через комплексне заміщення природного газу альтернативними джерелами — біогазом, біодизелем і рослинним твердим паливом.

Упродовж 2014 р. Президією Академії було тричі проведено Загальні збори НААН. Крім обговорення основних результатів, ефективності використання коштів і завдань на перспективу, Збори ухвалили «Пріоритетні завдання аграрної науки України на 2016–2020 роки» та визначили новий порядок формування тематики наукових досліджень НААН на 2016–2020 рр. Загальними зборами було обрано новий склад Президії Академії. За ініціативою Президії Академії

у 2014 р. розроблено 17 пропозицій стосовно розвитку галузей АПК, видано 16 науково-методичних і практичних рекомендацій та 3 положення, розроблено зміни до 13-ти законів України і підготовлено проекти державних нормативних актів щодо стимулювання виробництва та гармонізації стандартів і нормативно-правових документів з європейськими вимогами. Президією НААН ухвалено ряд управлінських рішень. Зокрема, створено Координаційну раду при Президентові НААН, проведено атестацію співробітників наукових установ і працівників апарату Президії НААН, сформовано кадровий резерв керівників наукових установ НААН на 2015 р. У 2014 р. введено в дію 16 регламентувальних документів з питань формування і реалізації тематики наукових досліджень, удосконалення системи управління кадровим потенціалом та управління об'єктами майнового комплексу.

У 2014 р. відбулося 23 засідання Президії НААН, на яких розглянуто 294 питання, і 12 засідань бюро Президії НААН, де розглянуто 12 питань.

На початку 2014 р. визначено 5 робіт — переможців конкурсу «За видатні досягнення в аграрній науці», проведеного у 2013 р. Президією НААН для підтримки талановитої наукової молоді присуджено 6 премій «За кращу наукову доповідь молодого ученого НААН з фундаментальних та прикладних досліджень».

Наукові установи Академії (48) виконували 1683 завдання з 44-х програм наукових досліджень (ПНД) на 2012–2015 рр., із них — 830 завдань фундаментального і 853 — прикладного характеру. У дослідженнях взяли

участь 4414 вчених, із них — 336 докторів та 1627 кандидатів наук. Завершено 22 прикладні проекти.

Наукові установи Відділення землеробства, меліорації та механізації НААН виконували завдання з 11-ти наукових програм з проблем охорони ґрунтів, землеробства, меліорації, механізації, заповідної справи тощо.

У рамках цих програм удосконалено науково-інформаційне забезпечення раціонального використання ґрунтового покриву та збереження ґрунтових ресурсів України, підвищення їх агроінвестиційної привабливості. Проведено інвентаризацію і складено реєстр **«Стационарні польові дослідження України»**.

Розроблено адаптивно-ландшафтну систему землеробства, що забезпечує підвищення продуктивності 1 га ріллі на 25%. Науковцями здійснено моделювання екологічних ризиків ведення сільськогосподарського виробництва, зокрема через застосування комплексів пестицидів в агротехнологіях.

Українським дослідженням є оцінка викидів парникових газів. Визначено критичність екосистем радіоактивно забруднених регіонів Українського Полісся.

За результатами досліджень встановлено, що нині частка території України з надмірним і достатнім рівнями зволоження порівняно з 90-ми роками минулого століття зменшилася на 16%, а частка території з недостатнім зволоженням, навпаки, збільшилася на 13%. Унаслідок підвищення посушливості клімату в південному регіоні країни ймовірність сухих років зросла до 50–80%. Вченими було напрацьовано «Концепцію розвитку зрошення у Південному регіоні України».

Планується відновити зрошення на площі 635 тис. га і щороку збільшувати виробництво продовольства на суму понад 10 млрд грн. Створено українську модель органічного землеробства, ємність ринку якого орієнтовно становитиме 41 млрд грн. За напрямом біологізації землеробства розроблено методи керування якістю ентомологічної продукції.

Науковцями ННЦ «ІМЕСГ» розроблено Стратегію та концептуальну модель адаптивної системи технічного обслуговування та ремонту мобільної сільськогосподарської техніки, яка дає можливість домогтися максимального коефіцієнта технічної готовності в сезонні періоди виконання механізованих рілльничих процесів.

У звітному році 14 наукових установ Відділення садівництва працювали над виконанням завдань із 16-ти програм наукових

досліджень.

За результатами фундаментальних досліджень науковцями Селекційно-генетичного інституту — Національного центру насінництва та сортозвичення розроблено та апробовано оптимізований для погодних умов південного регіону України спосіб визначення холодостійкості і посухостійкості кукурудзи. Започатковано нові напрями селекції сортів пшениці-ваксі, сортів пшениці з підвищеною харчовою цінністю зерна та білозерної пшениці кондитерського напрямку використання зерна, а також сорти голозерного ячменю харчового напрямку використання зерна. Вченими Інституту рослинництва імені В.Я. Юр'єва НААН створено лінії пшениці з розширеною спадковою мінливістю через віддалену гібридизацію. Установи Системи генетичних ресурсів рослин України провели науковий пошук і залучили до колекцій 3,1 тис. нових зразків генофонду сільськогосподарських культур. Сформовано і зареєстровано 26 колекцій зразків генофонду рослин, що мають державне значення, та 208 цінних зразків.

Дослідження із селекції зернових культур проводили в 10-ти наукових установах, 186 сортів передано на Державне сортопробування. Селекцію сортів зернобобових культур здійснюють у 9-ти науково-дослідних установах.

Виконавцями програми «Олійні культури» створено і передано на Державне сортопробування 9 нових гібридів соняшнику та 10 ліній батьківських компонентів гібридів. Створено та оцінено принципово новий вихідний матеріал для селекції соняшнику.

Співвиконавцями ПНД «Кормові ресурси» створено 7 нових сортів кормових культур та 6 сортів сої. Слід зазначити, що 75% площ посівів цієї стратегічно важливої культури в Україні засівається вітчизняними сортами і гібридами.

У 2014 р. вченими Інституту садівництва НААН до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, занесено 2 сорти вишні і сорт абрикоса. Отримано патенти на 2 сорти суниці — Янтарна та Атлантида. Для механізації технологічних операцій у садівництві розроблено комплекс машин, які забезпечать підвищення рівня механізації до 30–40%, а продуктивність праці — у 1,5–2 рази.

Вченими Інституту овочівництва і баштанництва НААН у звітному році розроблено

12 нетрадиційних методів селекції. Ними створено та передано на Державне сорто-випробування 7 сортів, 2 гібриди овочевих і малопоширених овочевих рослин та 4 сорти істівних грибів.

За результатами досліджень Інститутом картоплярства НААН передано на Державне сорто-випробування 6 сортів картоплі різних груп стиглості з цінними господарськими ознаками.

У дослідженнях з буряками цукровими відпрацьовано спосіб отримання мікронасінників у культурі *in vitro*. В умовах штучних живильних середовищ виділено природні клони дикого виду буряків.

Удосконалено та запатентовано метод розмноження рослин міскантусу. Доведено, що технологія вирощування високопродуктивних енергетичних культур на осушуваних органо-генних ґрунтах забезпечує щороку отримання 25–29 т/га абсолютно сухої маси для переробки на тверде паливо і одержання умовно чистого прибутку з 1 га 10–11 тис. грн.

У галузі тваринництва розроблено способи корекції репродуктивної функції корів, створено автоматизовану систему моніторингу та управління відтворенням стада. Завершено розробку національних біотехнологічних методів і засобів для організації відтворення всіх видів тварин та коригування відхилень відтворювальної функції самок.

Визначено основні параметри структури генофондових мікропопуляцій сільськогосподарських тварин для збереження їх спадкового різноманіття та оновлено дані в Європейській інформаційній системі біорізноманіття сільськогосподарських тварин.

Науковими установами Відділення зоотехнії НААН розпочато реалізацію пілотного проєкту зі створення сучасної централізованої інформаційно-селекційної системи в тваринництві України, оскільки наявна не відповідає міжнародним стандартам і практично комплексно не діє. Запропонована структура плеємної служби передбачає формування централізованої загальнодержавної інформаційної бази ідентифікації, реєстрації, походження і продуктивності тварин, ведення державних книг плеємних тварин як основи оцінки їх генетичної цінності.

Вченими Інституту рибного господарства НААН уперше в аквакультури України в індустріальних умовах отримано потомство від плідників дунайського лосося і підготовлено рекомендації щодо проведення штучного відтворення американського веслоноса в ранні

нерестові терміни.

Вченими Академії в галузі ветеринарної медицини розроблено системи захисту від особливо небезпечних та емерджентних інфекцій. Створено ряд високоефективних вітчизняних вакцин, здатних замінити імпорتنі аналоги, і розроблено технічні регламенти на їх виготовлення.

Уперше Міжнародною організацією зі стандартизації атестовано Науково-дослідний навчальний центр діагностики хвороб тварин Інституту ветеринарної медицини НААН відповідно до вимог ISO.

Науковцями Академії в галузі економіки і продовольства розроблено механізм державно-приватного партнерства та контрактної форми взаємовідносин в агропромисловому виробництві.

Обґрунтовано наукові підходи до формування інфраструктури ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення, яка має забезпечувати організацію та проведення земельних торгів, моніторинг ринкового обігу земельних ділянок і цін, за якими здійснюється їх продаж.

З метою трансферу та комерціалізації конкурентоспроможних інновацій розробляється депозитарій, основою якого стане база з модулем попереднього ранжування і документообігу цінних паперів, зокрема охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності.

За результатами досліджень ученими Інституту продовольчих ресурсів НААН створено 21 рецептурну суміш м'ясних консервованих продуктів для харчування дітей від 7-ми місяців. Опрацьовано технологічні режими отримання низько- та безлактозних молочних продуктів для спеціального і дієтичного харчування.

Вчені Академії у 2014 р. взяли участь у розробленні 19-ти проєктів законів, постанов Кабінету Міністрів та указів Президента України, зокрема проєкту Закону України «Про особливості правового режиму земель підприємств, установ і організацій НААН та сільськогосподарських науково-дослідних установ і навчальних закладів». Значну увагу приділено розробкам Концепції Державної цільової програми розвитку сільських територій на період до 2020 року; Концепції розвитку сільськогосподарського землекористування сільських територій; пропозиції щодо заходів із адаптації вітчизняного законодавства оліє-жирової галузі до європейських норм.

Розроблено наукові підходи щодо створення та функціонування Наукового парку як корпоративного об'єднання на засадах державно-приватного партнерства, кластерний механізм проектної інтеграції і реалізації інноваційно-інвестиційних бізнес-проектів у наукоємній аграрній сфері. Упроваджено 658 наукових розробок у 593-х агроформуваннях.

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» (зі змінами) Академії затверджено бюджетні призначення за загальним фондом у сумі 437,2 млн грн, що становить 50,4% від потреби. Фактичне фінансування за загальним фондом становило 100% від планового обсягу 2014 р. Важливо зазначити, що підприємства та організації НААН за 2014 р. сплатили 413,7 млн грн податків і зборів.

У звітному році науковими установами НААН подано 339 заявок на отримання охоронних документів на об'єкти права промислової власності та одержано 446 охоронних документів, поданих раніше. Передано на сортовипробування 101 новий сорт і гібрид, отримано 227 охоронних документів.

Від укладених угод на використання об'єктів права інтелектуальної власності науковими установами НААН отримано 22,6 млн грн за 1908-ма ліцензійними угодами та 51,3 млн грн — за 4151-м господарським.

Установами Академії у 2014 р. було видано 202 найменування книг, з них 197 — в Україні.

Загальний обсяг підготовленої Державним видавництвом «Аграрна наука» до друку та виданої книжкової продукції і періодичних видань за 2014 р. становить 591,5 обл.-вид. арк. Зокрема, видано 25 найменувань наукових книг, 12 номерів журналу «Вісник аграрної науки», 3 — журналу англomовних видань («Agricultural Science and Practice»), 4 — бюлетеня «Аграрна наука — виробництву», 4 оригіналмакети журналу «Агропромисловий комплекс України».

Загальний обсяг підготовленої Національною науковою сільськогосподарською бібліотекою до друку та виданої книжкової продукції і періодичних видань за 2014 р. становить 556,1 обл.-вид. арк. (усього 38 найменувань, із них 28 — книжкові видання). Протягом року за участю вчених на базі наукових установ проведено 350 навчань, 121 захід «День поля», 1804 семінари та інші заходи.

Академія має потужний науково-кадровий потенціал: близько 4,5 тис. наукових

працівників, з них — 336 докторів і 1627 кандидатів наук. Усього за кошти державного замовлення проходили підготовку у 2014 р. 830 аспірантів (з них 403 — з відривом від виробництва) із 52-х спеціальностей та 34 докторанти із 18-ти спеціальностей. У 2014 р. до аспірантури наукових установ Академії зараховано 237 осіб, зокрема за денною формою навчання — 135, до докторантури — 13 осіб. Випуск аспірантів і докторантів становив 228 і 10 осіб відповідно. Завершили навчання з відривом від виробництва 123 аспіранти. Із випускників аспірантури 80,5% працевлаштовані в установах Академії.

У 21 науковій установі Академії діяли 24 спеціалізовані вчені ради, де було прийнято до розгляду і захищено 151 кандидатську та 19 докторських дисертацій.

Важливим напрямом роботи Академії є міжнародна діяльність та обрані європейський стиль співпраці. Так, протягом року укладено 37 нових угод загальною вартістю 7,5 млн грн і пролонговано — 198, з яких 127 — творчих, а 63 — вартістю понад 5 млн грн; 8 угод з виплатою роялті — понад 5 млн грн. Виконано 16 грантів з фінансовим забезпеченням понад 23 млн грн; партнерство представлено 53-ма країнами Європи й світу.

Для участі у міжнародних конференціях, виставках, семінарах і форумах здійснено 201 закордонне відрядження, стажування в міжнародних наукових центрах та організаціях пройшли 27 науковців мережі НААН.

Установи Академії відвідало 168 делегацій науковців з 53-х країн світу загальною чисельністю 1237 осіб.

На базі ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського» сформовано інвестиційний проект зі створення українсько-китайської аналітичної лабораторії.

У рамках державно-приватного партнерства Національна академія аграрних наук України й американські компанії «Аграрна долина» та «Бі & Дабл Ю» об'єднали зусилля з метою розробки програми заходів для якісного й ефективного сприяння переходу України на відновлювальні джерела енергії із залученням американських інвестицій обсягом близько 40 млн дол. США. Останнє дає змогу ефективно задіяти й поетапно реалізувати Національну програму заміщення природного газу завдяки власному виробництву інститутами Академії якісного посадкового матеріалу біоенергетичних культур і комплексу технічних засобів. Реалізація такого

проекту — це не тільки програма для Академії, а й водночас загальнодержавна інноваційна програма, в якій роль науковців — ключова. Провідні зарубіжні науковці та підприємці координують цей проект разом з українськими науковцями та установами Академії: Р. Робертсон (професор Гарвардського університету), доктор Г. Штеренберг, П. Вілсон із Університету Бентілі, м. Бостон (США), доктор К. Холзінгер (Австрія), доктор В. Рос (Люксембург) і керівництво Харківського заводу «МАСТ-ІПРА».

Нині вже підписано меморандуми та договори щодо співпраці з організаціями США, країн ЄС (Німеччини, Чехії, Польщі), з китайськими академіями наук провінцій Хейлудзян і Чензянь, які дають змогу вітчизняним науковцям активно працювати у багатьох проєктах уже з 2015 р.

До академічних установ входять понад 70 провідних європейських і світових міжнародних організацій, академій, центрів, товариств, асоціацій та ін. Міжнародне співробітництво налагоджено з академіями Литви, Білорусі, Молдови, Чехії, Угорщини, Грузії, В'єтнаму, із 8-ма академіями аграрного профілю Китаю. Меморандуми про взаєморозуміння з питань розвитку сільськогосподарських досліджень підписано з найпотужнішими аграрними компаніями світу: «Монсанто», «Піонер», «Сингента», насінневою компанією № 1 в Європі і № 4 у світі — «Лімагрейн».

Укладено меморандум з Асоціацією фермерів і приватних землевласників України, готується меморандум зі Спілкою Героїв АПК України та Аграрним Союзом.

Протягом року наукові установи НААН плідно співпрацювали з 28-ма інститутами НАН України, 4 — з установами Міністерства аграрної політики і продовольства і 16 — з іншими відомствами та агенціями.

При наукових установах НААН функціонувало 124 кафедри, спільні з вищими навчальними закладами України III–IV рівнів акредитації, де у 2014 р. навчалося понад 4 тис. студентів. У роботі спільних кафедр, що функціонували на базі 25 установ НААН і були створені 70-ма вищими навчальними закладами, брали участь 666 наукових та науково-педагогічних працівників, з них — 488 докторів і кандидатів наук, зокрема 264 наукові працівники установ НААН, з них — 205 докторів і кандидатів наук.

Важливою ланкою на шляху апробації завершених наукових досліджень є ефективна робота експериментальної бази. В Академії

нині працює 152 дослідних господарства. У їхньому землекористуванні перебуває 385,4 тис. га сільськогосподарських угідь, з яких ріллі — 340,6 тис. га.

Результат господарсько-фінансової діяльності державних підприємств дослідних господарств загалом по мережі Академії за 2014 р. є прибутковим, сума прибутку становить 72,3 млн грн. Найприбутковішими є державні підприємства: «Асканійське» — 5,9 млн грн; «Піонер» Інституту зрошувального землеробства — 5,1; Дослідне господарство Інституту рису — 4 тис. грн та ін.

У підприємствах Академії було вироблено для реалізації добазового і базового насіння озимих культур 42,3 тис. т; сертифікованого насіння — 17,5 тис. т; підготовлено до реалізації добазового і базового насіння ярих зернових і зернобобових культур (без кукурудзи) — 11 тис. т, з них ячменю ярого — 6,4 тис. т. Водночас кардинальних змін потребує робота з рекламування та напрямів реалізації виробленого насіння.

У ряді ДПДГ впроваджено нові науково обґрунтовані технології виробництва продукції, в результаті чого надій молока на корову в господарстві Академії за рік у середньому становив 4947 кг, що на 318 кг більше, ніж середнє по господарствах України.

Ефективно працювали і досягли високих показників продуктивності на корову дослідні господарства: Миронівського інституту пшениці — 8274 кг, «Асканійське» Інституту зрошувального землеробства — 7293 кг та ін. Протягом 2014 р. 13 державних підприємств дослідних господарств подолали 6-тисячний рубіж з надою молока.

Водночас робота ряду ДПДГ є неефективною через відсутність тісної співпраці з науковими установами, що стало предметом критики з боку громадськості, політиків та органів виконавчої влади. Проте навіть за таких складних умов експериментальна база залишається ефективним випробувальним полігоном наукової продукції вчених Академії, створення якої в найближчій перспективі потрібно привести у відповідність до програмних документів Уряду та Президента України з метою ефективного науково-методичного забезпечення галузі в умовах економічної та енергетичної кризи сьогодення.

Особливу увагу потрібно приділити безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без захищеності соціально вразливих верств населення, а також безпечному стану

довкілля і доступу до якісної питної води, безпечним харчовим продуктам. Потрібно наголосити на основних напрямках роботи Академії на перспективу, що передбачені у Програмі Президента України «Стратегія сталого розвитку "Україна — 2020"», Програмі дій Уряду та Положеннях Коаліційної угоди.

Головний вектор розвитку — це проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення рівня життя співвітчизників. У цьому контексті слід зазначити, що аграрна наука потребує кардинальних змін.

В Академії розроблено та затверджено Модель науково-організаційних перетворень та інноваційно-інвестиційного розвитку, яка передбачає: утвердження концептуальних засад реформування аграрної науки на інноваційній основі, які визначають умови для реальних перетворень і унеможливають їх імітацію, утворюють підґрунтя для подальшого інноваційно-інвестиційного розвитку; проведення структурних перетворень науково-організаційної системи з розподіленням наукових установ на бюджетні і госпрозрахункові (галузеві і регіональні), закріплення за ними земельно-майнових комплексів, з огляду на завдання науки і спроможність ними ефективно управляти; створення Наукового парку на базі зональних науково-інноваційних центрів НААН для забезпечення трансферу наукоємних технологій та інноваційно-інвестиційних проектів; формування кластерів зі спільного виробництва насінневих, племінних та інших високотехнологічних ресурсів, вирощування, переробки та реалізації наукоємної і товарної сільськогосподарської продукції, продовольства і біоресурсів.

Першочергові завдання щодо реалізації Моделі: завершити оптимізацію мережі наукових установ та їхньої експериментально-виробничої бази з урахуванням їх наукового потенціалу, фінансового стану і перспектив подальшого розвитку (таку роботу в сусідній Польщі проведено ще в 1996 р.); сформувати національні та галузеві науково-методичні центри на базі наукових установ і дослідних підприємств у землеробстві, рослинництві, тваринництві, госпрозрахункові селекційно-технологічні комплекси з виробництва насінневих, племінних та інших наукоємних ресурсів; реформувати зональні науково-інноваційні центри з мережею регіональних

науково-виробничих комплексів із забезпечення випробування в регіонах України науково-інноваційної продукції НААН в системі Наукового парку і виробничих кластерів; залучити інвестиційні кошти через механізм Наукового парку до створення індустріальних комплексів з обробки насіння, машинно-тракторного парку, переробки, зберігання і транспортування сільськогосподарської продукції.

Закріплення земель за галузевими та регіональними науково-виробничими комплексами має супроводжуватися програмно-цільовими конкурсними умовами щодо використання експериментально-виробничої бази. Обов'язковою умовою для установи, якій підпорядковується дослідне господарство, має бути зобов'язання щодо розміщення на цих площах наукоємного виробництва в обсязі не менше 25% від загального виробництва. Не менше 10% від обсягу реалізації виробництва мають відраховуватися на фінансування науки, загалом не менше 1–2 тис. грн на 1 га.

Реалізація Моделі дасть змогу: вдвічі збільшити фінансування науки (від 350 до 730 млн грн) завдяки нарощуванню позабюджетних фондів від госпрозрахункової діяльності науково-виробничих комплексів; відновити економічну спроможність, реструктуризувати і погасити боргові зобов'язання, зняти соціальне напруження та створити умови для подальшого розвитку експериментально-виробничої бази аграрної науки; зосередити інноваційний потенціал науки, високотехнологічного виробництва і трансферно-технологічної інфраструктури на забезпеченні конкурентоспроможності АПК, розвитку галузей і регіонів аграрного виробництва на інноваційній високоприбутковій основі.

Сьогодні і реалії часу потребують від науковців іще більшої віддачі сил та енергії на благо розбудови України.

Отже, незважаючи на важку воєнну ситуацію в Україні, яка вплинула на бюджетне фінансування всіх ланок суспільства, зокрема й аграрної науки, потрібно об'єднати зусилля для успішного і вчасного завершення завдань програм наукових досліджень НААН на 2011–2015 рр. і здійснення наукових досліджень у межах намічених нами пріоритетних завдань на 2016–2020 рр.

ПОСТАНОВА**Загальних зборів Національної академії
аграрних наук України**

м. Київ

26 березня 2015 р.

**Про підсумки діяльності Національної академії аграрних наук України
за 2014 р. та основні завдання на перспективу**

Заслухавши та обговоривши доповідь Президента Академії академіка НААН Я.М. Гадзала, Загальні збори НААН відзначають, що науково-дослідні установи Академії у 2014 р. виконували 1683 завдання із 44 програм наукових досліджень, з них 853 завдання — фундаментальні і 830 — прикладні.

У 2014 р. науковими установами НААН подано 337 заявок на отримання охоронних документів на об'єкти права промислової власності та одержано 451 охоронний документ з урахуванням заявок, поданих у попередні роки. Найефективнішою з цього напрямку була робота: Інституту водних проблем і меліорації НААН, науковці якого подали 22 заявки й отримали 31 патент; Національного наукового центру «Інститут механізації та електрифікації сільського господарства» — 24 заявки і 10 патентів; Інституту ветеринарної медицини НААН — 17 заявок і 13 патентів.

Науковими установами НААН передано на сортопробування у 2014 р. зразки насіння 101 нового сорту і гібрида й отримано 227 охоронних документів за попередньо передані матеріали. Найефективнішими у селекційній роботі за звітний рік були: Державна установа Інститут сільського господарства степової зони НААН, селекціонери якого подали 30 заявок й отримали 75 охоронних документів; Селекційно-генетичний інститут — Національний центр насіннезнавства та сортовивчення — 17 заявок і 23 охоронні документи; Інститут рослинництва імені В.Я.Юр'єва НААН — 2 заявки і 42 охоронні документи.

За 1908 ліцензійними угодами на використання об'єктів права інтелектуальної власності науковими установами НААН отримано 22,6 млн грн і 51,3 млн грн — за 4151 господарською угодою. Слід відзначити ефективність роботи з цього питання наукових установ Академії: Селекційно-генетичного

інституту — Національного центру насіннезнавства та сортовивчення, який отримав 6635,0 тис. грн за 595 ліцензійними угодами, Інституту рослинництва імені В.Я.Юр'єва — 4557,8 тис. за 338 угодами, Державної установи Інституту сільського господарства степової зони НААН — 3388,0 тис. грн за 105 ліцензійними угодами.

У галузі економіки і продовольства розроблено низку нових та внесено зміни до наявних законодавчих і нормативно-правових актів з питань забезпечення економічних засад конкурентоспроможного аграрного виробництва та інвестиційної привабливості переробної галузі і сільського господарства, з них проекти: законів України — 16; державних програм розвитку АПК та сільських територій — 2; постанов Кабінету Міністрів та указів Президента України — 3.

Науковими установами Академії у 2014 р. було видано: 202 книги (з них 5 у зарубіжних країнах); 137 наукових журналів; 65 міжвідомчих тематичних збірників; 61 бюлетень.

Загальний обсяг підготовленої до друку Державним видавництвом «Аграрна наука» та виданої книжкової продукції і періодичних видань за 2014 р. становить 591,5 обліково-видавничого аркуша.

У звітному році за рахунок державного замовлення проходило підготовку 830 аспірантів (з них 403 — з відривом від виробництва) із 52 спеціальностей та 34 докторанти із 18 спеціальностей.

При 21 науковій установі Академії діяли 24 спеціалізовані вчені ради. В них було прийнято до розгляду і захищено 151 кандидатську та 19 докторських дисертацій.

Для виконання фундаментальних досліджень, прикладних наукових та науково-технічних розробок за загальним фондом державного бюджету у 2014 р. було виділено 404,4 млн грн, з яких використано: на

проведення фундаментальних досліджень — 60%; прикладні розробки — 36%; підготовку наукових кадрів — 3,5%; на збереження об'єктів, що становлять національне надбання, видавничу діяльність, розвиток наукової інфраструктури — 0,5%. Інфляційні процеси та необхідність постійної індексації заробітної плати в умовах зменшення бюджетного фінансування НААН (на 50% від потреби) зумовили використання 90% загального фонду бюджету на соціальні видатки.

Завдяки впровадженню наукових розробок, удосконаленню виробничих технологій до спеціального фонду Академії надійшло 207,5 млн грн, або в середньому на 1 грн коштів загального фонду державного бюджету отримано 50 копійок власних надходжень. Це становить на 1 працівника 27,9 тис. грн, а на 1 га дослідних земельних ділянок — 4,2 тис. грн.

Водночас Президія НААН націлює наукові й виробничі колективи Академії на подолання деяких негативних тенденцій. Простежується продовження старіння наукових кадрів. Недостатньо молодих вчених проходить стажування у світових наукових установах. Ряд академічних інститутів у звітному році залучили до спеціального фонду менше 10 копійок на 1 грн бюджетного фінансування.

У Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, щороку зменшується частка сортів і гібридів сільськогосподарських культур селекції НААН. Спостерігається стійка тенденція щорічного скорочення в Україні площ посівів вітчизняних гібридів і розширення іноземних, зокрема кукурудзи, соняшнику, ріпаку озимого, буряків цукрових.

Неефективно є робота багатьох дослідних господарств.

Враховуючи викладене, Загальні збори Національної академії аграрних наук України **ПОСТАНОВЛЯЮТЬ:**

1. Доповідь Президента Національної академії аграрних наук України академіка НААН Я.М. Гадзала «Про підсумки діяльності Національної академії аграрних наук України за 2014 р. та основні завдання на перспективу» схвалити.

2. Президії НААН:

- до 1 травня 2015 р. ухвалити рішення щодо реформування науково-експериментальної бази Академії;
- до 15 червня 2015 р. завершити формування програм наукових досліджень на 2016–2020 рр., істотно скоротивши кількість програм;

- здійснити необхідні заходи щодо зміцнення матеріальної бази для досліджень, підвищивши зокрема ефективність роботи дослідних господарств;
- порушити перед Кабінетом Міністрів України питання про ухвалення рішення щодо пріоритету вирощування і розмноження вітчизняних сортів рослин і порід тварин, надання дотацій та пільг тим державним господарствам, які використовують вітчизняні селекційні досягнення у галузях рослинництва і тваринництва;
- порушити клопотання перед Міністерством аграрної політики та продовольства України щодо прискорення в умовах нових економічних та політичних викликів розроблення системи національних регуляторних та нормативних документів в аграрній сфері, гармонізованих із нормативно-правовою базою Європейського Союзу;
- ініціювати розгляд Верховною Радою України проекту Закону України «Про приєднання України до Міжнародної угоди про генетичні ресурси рослин для продовольства та сільського господарства»;
- ініціювати перед Міністерством аграрної політики та продовольства України реалізацію пілотного проекту «Сучасна система селекції у тваринництві України» та сприяння створенню на базі наукових установ Національних референс-лабораторій з наданням їм функцій постановки кінцевого діагнозу на особливо небезпечні інфекційні захворювання тварин;
- ініціювати розроблення й підписання міждержавної угоди про співробітництво європейських країн та України в галузі адаптивного землеробства і виробництва органічної сільськогосподарської продукції та біологічної сировини;
- координувати залучення наукових установ НААН до програми ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020»;
- провести організаційну та нормативно-правову роботу з укладання контракту на 2015–2017 рр. Національною академією аграрних наук України з уповноваженими структурами Посольства Сполучених Штатів Америки в Україні щодо виконання Програми зменшення біологічної загрози в Україні — технічна допомога.

3. Відділенням Академії вжити заходів щодо виконання наукових і науково-експериментальних завдань на 2015 р. та включити до переліку пріоритетних завдань

наукових досліджень на 2016–2020 рр.:

а) Відділенню землеробства, меліорації та механізації:

- розроблення високопродуктивних адаптивних систем землеробства в умовах зміни клімату, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, гарантування продовольчої безпеки та зростання експортного потенціалу держави;
- розроблення системи аерокосмічного моніторингу агроресурсів для адаптації аграрного виробництва до змін клімату, визначення стану та прогнозування продуктивності агроєкосистем на близьку і віддалену перспективи;
- удосконалення методології досліджень у галузі меліорації, наукове і технологічне забезпечення регулювання водного балансу території та якості води у водних екосистемах;
- реалізація концепції теплозабезпечення сільських територій на основі місцевих відновлюваних видів біопалива.

б) Відділенню рослинництва:

- застосування сучасних методів біотехнології, генної інженерії, молекулярних маркерів, культури тканини для прискорення селекційного процесу за створення досконаліших форм рослин з підвищеною якістю продукції та стійких до біотичних й абіотичних факторів;
- розроблення і використання біотехнологічних методів діагностики вірусних хвороб, удосконалення технологій оздоровлення інфікованого вірусами садивного та насінневого матеріалу;
- створення сучасних адаптивних технологій вирощування сільськогосподарських культур, що забезпечать уникнення негативної дії стресів різної природи, посилять процеси фотосинтезу рослин та підвищать їх біологічну продуктивність;
- розроблення сучасних екологічних та ефективних прийомів захисту посівів сільськогосподарських культур від шкідників, хвороб та бур'янів у біологічних системах землеробства;
- концентрація зусиль наукових колективів на дослідженні з вирощування біосировини для виробництва біоетанолу, біодизелю, твердого біопалива, біогазу.

в) Відділенню зоотехнії:

- розроблення і використання сучасних методів геномної селекції, генної інженерії та

біотехнології для цілеспрямованого розвитку популяції сільськогосподарських тварин;

- обґрунтування найефективніших напрямів використання наноматеріалів у тваринництві;
- створення інноваційних ресурсощадних технологій та обладнання для виробництва продукції тваринництва;
- відпрацювання системи оцінювання якості різних видів кормів і тваринницької продукції, отриманих за інтенсивними та екстенсивними технологіями.

г) Відділенню ветеринарної медицини:

- активізація діяльності науково-виробничих центрів інститутів ветеринарної медицини, створених спільним наказом Академії і Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України з метою підвищення ефективності прогнозування, діагностики, профілактики та контролю за емерджентними захворюваннями тварин;
- завершення комплексу заходів щодо проведення акредитації, атестації та сертифікації провідних наукових лабораторій згідно з міжнародними вимогами ISO/IEC 17025:2005;
- активізація роботи з формування «Концепції розвитку» українсько-американської співпраці у галузі зменшення біозагроз і забезпечення створення лабораторій BSL-3 та BSL-2.

г) Відділенню аграрної економіки і продовольства:

- наукове забезпечення інвестиційної привабливості та зростання зовнішньоекономічної активності аграрного сектору в умовах інтеграції України до Європейського Союзу;
- науково-методичне забезпечення завершення земельної реформи в Україні та вдосконалення державного управління у сфері земельних ресурсів і землекористування;
- організаційні та економічні засади побудови національної системи фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва;
- забезпечення сталого розвитку аграрного виробництва та сільських територій;
- ефективні системи якості і комплексної переробки сільськогосподарської сировини для виробництва харчових продуктів високої поживної та біологічної цінності.

д) Відділенню наукового забезпечення інноваційного розвитку:

- розроблення методологічних та організаційних засад формування технологічної платформи «Агротехнополіс»;

- запровадження моделі та організація створення Наукового парку в системі НААН;
- розроблення та запровадження механізмів реалізації проектів Наукового парку, сприяння залученню інвестицій, розвитку кластерних проектних об'єднань з виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції і продовольства;
- наукове обґрунтування та забезпечення організаційно-методичного супроводу ефективного функціонування аграрної науки на основі поєднання можливостей і переваг науково-виробничої та інноваційно-підприємницької діяльності.

4. Дійсним членам (академікам) та членам-кореспондентам НААН на виконання статутних обов'язків:

- активізувати участь в управлінні діяльністю НААН через координацію та виконання на світовому рівні фундаментальних і прикладних наукових досліджень за визначеними пріоритетними напрямками та посилення впливу їх результатів на інноваційний розвиток аграрного сектору економіки України;
- сприяти розширенню інформаційно-аналітичної та науково-експертної діяльності НААН, забезпеченню її ключової ролі у здійсненні наукового прогнозування розвитку агропромислового комплексу;
- забезпечити активне обговорення та напруження пропозицій щодо реалізації реформаційних процесів аграрної науки на виконання основних положень програмних документів Президента України та Уряду, Верховної Ради України (Коаліційної угоди Верховної Ради України VIII скликання,

«Стратегії реформ — 2020» Президента України, Програми дій Уряду України на 2014–2024 роки).

5. Директорам наукових установ Академії:

- розробити заходи з фінансового і кадрового забезпечення виконання завдань програм наукових досліджень НААН на 2015 р.;
- забезпечити формування програм досліджень на 2016–2020 рр. у рамках основних пріоритетних завдань наукових досліджень НААН на 2016–2020 рр.;
- вжити практичні дії щодо збільшення надходжень позабюджетних коштів на основі використання створеної в інституті інтелектуальної власності та досвіду роботи провідних наукових установ Академії;
- посилити роботу з підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, особливо для пріоритетних напрямів наукових досліджень;
- посилити участь науковців у міжнародних проектах та грантових дослідженнях наукових установ країн ЄС.

6. Директорам державних підприємств дослідних господарств наукових установ Академії:

- забезпечити виконання статутних завдань експериментальних підприємств Академії;
- розробити заходи щодо отримання конкурентоспроможної ціни на вироблене підприємством високоякісне насіння та елітних тварин;
- збільшити рівень і розмір дохідності на 1 га ріллі до рівня, що перевищує обласний (районний).

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на Президента НААН Я.М. Гадзала.

*Президент
Я.М. Гадзало*

*Віце-президент —
головний вчений секретар
А.С. Заришняк*